

ВІДГУК

офіційного опонента *Кравченко Олени Іванівни*

на дисертаційне дослідження *Бойко Марії Миколаївни*

«Теоретико-методичні засади управління якістю професійної підготовки майбутнього вчителя в педагогічних університетах», подане на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.06 – теорія і методика управління освітою

Актуальність теми дисертації. Модернізація національної системи освіти тісно пов'язана з якістю освітніх послуг, оскільки саме ефективна / результативна / практико орієнтована організація освітнього процесу уможлиблює формування конкурентоспроможної особистості. Одним із важливих чинників, що сприяють розв'язанню поставлених завдань, є якісна професійна підготовка педагога, яку покликаний забезпечити педагогічний заклад вищої освіти. Саме компетентний, ціннісно орієнтований педагог, здатний до саморозвитку і самовдосконалення, формуватиме майбутні покоління з урахуванням світових тенденцій, викликів, які ставитиме перед школою суспільство, тощо. З огляду на зазначене вище дисертаційне дослідження Бойко Марії Миколаївни є потрібним і своєчасним. Його актуальність посилюється низкою виокремлених автором суперечностей, а відтак необхідністю їх подолання, зокрема між:

– еволюційним розвитком науки і практики управління у напрямі якості освіти та діючою освітньо-управлінською парадигмою професійної підготовки майбутніх учителів;

– змістом і цілями сучасної освіти та необхідністю врахування інновацій, що в практиці часто випереджують зміни в програмах професійно-педагогічної підготовки;

– потребою у професійних керівниках-менеджерах структурних підрозділів закладу вищої освіти (експертах), залучених до прийняття

незалежних, об'єктивних, професійних управлінських рішень і недостатньою цілеспрямованою професійною підготовкою на рівні закладу вищої освіти;

– можливостями розвитку управлінської спроможності менеджерів ЗВО та відсутністю теоретично обґрунтованих методичних рекомендацій щодо реалізації цілісної комплексної програми відповідних заходів і, як наслідок, неготовністю освітніх інституцій до її реалізації;

– потребою в швидкому реагуванні на вимоги ринку праці щодо професійної підготовки майбутнього вчителя, що сприяє саморозвитку суб'єктів освітнього процесу та підходами до розробки освітніх програм без урахування тенденцій і пропозицій зовнішніх стейкхолдерів.

Дисертація має логічну структуру, що дозволяє чітко простежити розвиток наукової думки та демонструє оригінальний підхід до дослідження проблеми. Робота відзначається оригінальністю, в якій авторський внесок ґрунтується на ретельному аналізі наукової літератури, а висновки мають практичну значимість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідної діяльності Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за темою «*Теоретичні та методичні засади підготовки педагогічних та наукових кадрів до інноваційної діяльності в закладах освіти*» (державний реєстраційний номер 0120U101844). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 9 від 23 січня 2024 р.).

Ступінь обґрунтованості, достовірності і наукової новизни основних наукових положень. Слід погодитися з науковою новизною дисертації, яка полягає в тому, що *вперше*: теоретично обґрунтовано концептуальну модель системи управління якістю професійної підготовки майбутнього вчителя як цілісний комплекс концептів управління якістю підготовки майбутнього вчителя в педагогічних університетах (мотиваційно-цільовий, теоретико-нормативний, професійно-змістовий, організаційно-технологічний, діагностично-рефлексивний), яка обумовлює фрактальність і циклічність управління освітнім

процесом на основі загальнонаукового синергетичного підходу та своєрідність партесного управління вищою освітою на ґрунті методологічного педагогічного підходу «Інноваційної трансформації життєдіяльності педагога в освітньому середовищі в епоху цифровізації», що обґрунтовує доцільність запровадження комплексної програми відповідних заходів, окреслює напрями їх практичного застосування, вдосконалення внутрішньої системи забезпечення якості та надання освітніх послуг, а також забезпечується критеріально-діагностичним інструментарієм різнорівневої підтримки суб'єктів управління якістю в освітньому середовищі педагогічного університету; *сформульовано* положення й обґрунтовано принципи методологічного специфічного педагогічного підходу «Інноваційної трансформації життєдіяльності педагога в освітньому середовищі в епоху цифровізації» як нової науково-методологічної основи сучасних наукових досліджень у галузі управління якістю педагогічної освіти, що визначає педагогічну взаємодію як життєдіяльність людини та забезпечується на трьох рівнях: фізіологічному, психічному та соціальному – і цілісно об'єднує емоційну, інтелектуальну та вольову сфери особистості в контексті трансформацій сучасного освітнього середовища / простору системи педагогічної освіти в Україні, розглядається у площинах реальної і віртуальної освіти в їх синергетичному поєднанні в епоху цифровізації; на основі аналізу еволюції теорій управління, соціально-педагогічних детермінант системи управління якістю вищої освіти *розкрито та обґрунтовано* своєрідність Інституційної моделі системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в педагогічному університеті, що складається з п'яти ієрархічних рівнів (1. Здобувачі, 2. Освітні програми, 3. Факультет, 4. Внутрішня система забезпечення якості освіти (ВСЗЯО), 5. Менеджмент ЗВО) з конкретизацією специфіки методологічних підходів і релевантних принципів та закономірностей відповідно для кожного інституційного рівня; забезпечує досягнення цілей діяльності закладу вищої освіти щодо надання якісних освітніх послуг, успішної соціалізації здобувачів вищої освіти та задоволення запитів стейкхолдерів; *уведено* до термінологічного апарату науки управління в системі освіти дефініції:

«людиновимірність якості сучасної освіти»; «партесне управління вищою освітою», а також обґрунтовано необхідність та розкрито сутність і специфіку означених принципів нового педагогічного підходу «Інноваційної трансформації життєдіяльності педагога в освітньому середовищі в епоху цифровізації»; *конкретизовано* специфіку функцій управління якістю професійної підготовки майбутнього вчителя, що реалізується на всіх рівнях Інституційної моделі системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти: інформаційно-аналітичної; мотиваційно-цільової; планово-прогностичної; організаційно-координаційної; інноваційно-методичної; контрольної-діагностичної; оцінно-коригувальної; *обґрунтовано* інтегральні критерії оцінки рівнів ефективності застосування Інституційної моделі системи внутрішнього забезпечення якості освіти в середовищі педагогічного університету (ситуативно-виконавський, функціонально-оперативний, диференційований, комплексно-тактичний, лідерсько-перспективний) та доведено, що будова структурно-системного критерію застосування Концептуальної моделі системи управління якістю професійної підготовки майбутнього вчителя як цілісний комплекс концептів має п'ятиярусний вигляд; *визначено* критерії, показники й рівні управління якістю професійної підготовки майбутнього вчителя; *доведено* об'єктивність існування сформульованих закономірностей управління якістю професійної підготовки майбутнього вчителя в педагогічному університеті та *виявлено* «Ефект складного гістерезису» як п'ятиярусний процес розвитку / руйнації потенціалу управління якістю освіти майбутніх учителів у педагогічному університеті; *удосконалено* визначення понять «місія сучасного університету», «стратегія розвитку закладу вищої освіти» з обґрунтуванням взаємозв'язку між ними в аспекті управління якістю професійної підготовки майбутнього вчителя; процедури моніторингу якості підготовки майбутнього вчителя та SWOT-аналізу на ґрунті реалізації функцій управління; *отримали подальший розвиток* методи, методики і технології, що забезпечують підвищення ефективності управління якістю педагогічної науки та освітнього менеджменту; діагностичні

параметри оцінювання якості професійної підготовки майбутніх учителів із застосуванням цифрових технологій.

З метою з'ясування семантики понятійного поля дисертантка ґрунтовно аналізує базові категорії проблеми – «філософія якості», «якість», «якість освіти», «якість професійної підготовки майбутнього вчителя» та ін., вибудовуючи таким чином термінологічний каркас проблеми дослідження.

Використовуючи результати аналізу філософської, психолого-педагогічної та методичної літератури, М.М.Бойко доходить висновку про те, що поняття «якість професійної підготовки майбутнього вчителя» містить, по-перше, якість результатів освітнього процесу, рівень навчальних досягнень здобувачів освітніх послуг; по-друге, рівень підготовки і компетентності педагогів, рівень освітнього середовища, фінансових, навчальних і матеріальних умов навчання, організації освітнього процесу, рівень компетентності менеджерів закладу вищої освіти.

Поглиблює розуміння заявленої проблеми вивчення зарубіжного і вітчизняного досвіду управління якістю вищої педагогічної освіти. На основі опрацювання значного масиву наукових джерел дисертантка доходить висновку про те, що, з одного боку, існує нагальна потреба зробити систему управління освітою в Україні ефективною, а з іншого, – у різних країнах підходи до управління якістю вищої освіти мають свої особливості, відсутні прості й переконливі показники якості вищої освіти, а відтак наяву необхідність пошуку уніфікованих механізмів управління якістю вищої освіти, внесення до них узгоджених з європейською спільнотою змін і здійснення пошуку оптимальних із числа наявних, а за необхідності – створення нових на базі загальноприйнятих у Європі норм і правил, що забезпечили б реалізацію пріоритетних завдань побудови відкритого європейського простору вищої освіти.

Засадничими положеннями, які скеровують вектор аналізованого дослідження, є твердження про те, що: по-перше, структура якості вищої освіти охоплює якість освітнього процесу закладу вищої освіти, якість науково-педагогічних працівників, якість освітніх програм, якість ресурсного

забезпечення; по-друге, якість не формується стихійно, процесом необхідно керувати.

Різноаспектний дефінітивний і структурний аналіз цього складного та багатовимірного феномена, вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду управління якістю вищої педагогічної освіти, творче використання Методичних рекомендацій про побудову інституційної структури внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти у закладах вищої освіти Офісу Erasmus+ в Україні (2020), рефлексія власного професійного досвіду дали змогу автору візуалізувати його в Інституційній моделі системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в педагогічному університеті, яка охоплює п'ять інституційних рівнів: здобувачі, освітні програми, факультет, внутрішня система забезпечення якості освіти і менеджмент закладу вищої освіти; передбачає розробку та вдосконалення процедур забезпечення якості, реалізацію основних положень та програми заходів щодо підвищення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти, в яких беруть участь суб'єкти відповідних підрозділів, що в кінцевому рахунку забезпечує взаємозв'язок цих рівнів як системи та формує цілісне уявлення про досліджуваний процес.

До незаперечних наукових здобутків дисертантки відносимо запропоновану нею Концептуальну модель системи управління якістю професійної підготовки майбутнього вчителя в педагогічних університетах, яка охоплює такі компоненти: мотиваційно-цільовий, теоретико-нормативний, професійно-змістовий, організаційно-технологічний та діагностично-рефлексивний. Обґрунтовуючи зазначену модель, дисертантка виконала складну аналітико-синтетичну діяльність: на кожному із рівнів Інституційної моделі системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в педагогічному університеті виокремила домінантні методологічні підходи, які мають реалізуватися на цих рівнях (людиноцентричний, аксіологічний, компетентнісний, середовищний, програмно-цільовий, рефлексивний, системний, факторно-критеріальний, синергетичний та авторський підхід Інноваційної трансформації життєдіяльності педагога в освітньому середовищі в

епоху цифровізації), конкретизувала провідні принципи до кожного з них, що дало змогу сформулювати для кожного інституційного рівня певну закономірність. У процесі експерименту доведено об'єктивність виокремлених закономірностей.

Виразна ознака дисертаційного дослідження М.М.Бойко – його доказовість. Аналіз змісту роботи дає підстави стверджувати, що дисертантка володіє методами математичної статистики (статистичної обробки і статистичного аналізу результатів експериментальної роботи та їх інтерпретації з метою перевірки гіпотези дослідження). Результати дослідження підтвердили правомірність сформульованої автором гіпотези.

Практичне значення одержаних результатів. Дисертація Бойко М. М. має незаперечну прикладну спрямованість. Результати дослідження впроваджено в освітній процес чотирьох педагогічних закладів вищої освіти України; використано в Національному агентстві із забезпечення якості вищої освіти, в Американських Радах з міжнародної освіти за сприяння Посольства США в Україні (відділу преси, освіти та культури): апробовано на 25 наукових та науково-практичних конференціях різного рівня; висвітлено в авторських методичних рекомендаціях «Удосконалення системи управління якістю освіти в педагогічних університетах». Створено та запроваджено в освітній процес комплекс навчально-методичних матеріалів для професійної підготовки майбутніх учителів, науково-педагогічних кадрів та керівників структурних підрозділів закладів вищої освіти.

Належний рівень виконаної роботи забезпечила низка чинників, серед яких – коректно сформульований концептуальний апарат дослідження, що зумовив відповідну логіку розгортання наукового пошуку; ґрунтовна теоретико-методологічна основа, яка детермінувала різнобічний розгляд засадничих понять заявленої проблеми; широка джерельна база (список використаних джерел нараховує 526 позицій, з них 80 – іноземними мовами).

Повнота відображення наукових положень та висновків і рекомендацій в опублікованих автором дисертаційних працях. Основні

положення дисертаційної роботи висвітлено у 70 працях, зокрема у 3 монографіях, 3 навчально-методичних посібниках, 6 статтях у виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз Scopus, Web of Science, 20 статтях у наукових фахових виданнях України та 8 – у наукових виданнях іноземних держав (25 – одноосібних); 25 публікаціях апробаційного характеру, 5 публікаціях, що додатково відображають результати дисертації.

Відповідність змісту реферату й основних положень дисертацій. Зміст реферату в цілому відповідає змісту і структурі дисертації та дозволяє одержати повне уявлення про спрямованість, змістовне наповнення й результати виконаної дисертаційної роботи.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Високо оцінюючи дисертаційне дослідження Бойко М. М., хочемо висловити певні зауваження і побажання:

1. Дещо громіздким є перший параграф дисертації «1.1. Історико-педагогічний контент проблеми якості в освіті», який завершується сучасним визначенням понять щодо якості. Деякі фрагменти тексту цього параграфа надто широкі і виходять за рамки освітньої галузі.

2. Дисертантка застосовує термін «Комісія з внутрішнього забезпечення якості освіти», така комісія є важливою ланкою цієї внутрішньої системи. Разом з тим і в Інституційній моделі (рис.1.2), і, як нам відомо, у провідних ЗВО України діють лише Центри забезпечення якості вищої освіти (СумДУ, ЛНУ ім. І Франка), Навчально-наукові центри моніторингу якості вищої освіти (КПІ). Не зовсім зрозуміло, чому в даній роботі запропонована і Комісія і Центр забезпечення якості вищої освіти і чи не дублюють вони функції одне одного.

3. Вибудовуючи концептуальну модель системи управління якістю професійної підготовки майбутнього вчителя в педагогічних закладах вищої освіти, дисертантка розкриває провідні методологічні підходи, які домінують на кожному із інституційних рівнів, до кожного з них конкретизує провідні принципи, а відтак формулює певні закономірності. На с. 17 реферату автор

констатує, що визначені теоретико-методологічні засади представлені як сукупність концептів (мотиваційно-цільовий, теоретико-нормативний, професійно-змістовий, організаційно-технологічний, діагностично-рефлексивний), а у п.2.6. дис. вказує, що зазначені концепти були об'єднані у модель управління якістю професійної підготовки майбутнього вчителя в педагогічному закладі вищої освіти. Відтак потребує більш детального пояснення той факт, що кожен рівень інституційної моделі переходить у відповідний складник концептуальної моделі (наприклад, перший рівень («Здобувачі») – у мотиваційно-цільовий складник і т. п.). З іншого боку, за логікою авторки, на кожному із рівнів домінує той чи інший (точніше два) методологічні підходи. Наприклад, на першому – аксіологічний та людиноцентричний. Вважаємо, що ці та інші підходи (наприклад, рефлексивний, компетентнісний тощо) мають реалізуватися і на інших рівнях інституційної моделі.

4. У п. 2. 2. Бойко М. М. робить висновок про те, що професійна компетентність майбутнього вчителя є базовою характеристикою діяльності фахівця, яка охоплює змістовий (знання) і процесуальний (уміння) компоненти та має певні ознаки: динамічність знань, гнучкість методів професійної діяльності, фахове критичне мислення тощо. Таке трактування зазначеної якості вважаємо дещо спрощеним, оскільки у вітчизняній науці традиційно виокремлюють щонайменше три компоненти (з урахуванням віку здобувача освіти) – змістовий (когнітивний), процесуальний (діяльнісний) та мотиваційний (емоційно-ціннісний).

5. У п. 4. 3 доцільно було б більш детально розкрити зміст і особливості сформульованих показників до кожного з рівнів інституційної моделі системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти.

Загальний висновок. Дисертаційна робота є завершеною, цілісною, самостійно виконаною і фундаментальною науковою працею, що має наукову новизну, теоретичне та практичне значення та обґрунтовані висновки. Дисертація «Теоретико-методичні засади управління якістю професійної підготовки майбутнього вчителя в педагогічних університетах» виконана на

належному теоретико-методологічному рівні, є самостійним, логічним, завершеним дослідженням актуальної проблеми; відповідає вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою кабінету міністрів України № 1197 від 17.11.2021 р., а її автор – Бойко Марія Миколаївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.06 – теорія та методика управління освітою.

Офіційний опонент -

доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри менеджменту
освіти та права Центрального
інституту післядипломної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту
освіти» НАПН України

Олена КРАВЧЕНКО

підпис

ЗАСВІДЧУЮ:

під. роботи
персоналом

